

**Smaakmaker voor het
digitaal boek**

DE LAATSTE
KRUISRIDDEERS

Geschiedenis der Pauselijke Zouaven

door

ARMAND VAN VEERDEGEM

DER BROEDERS VAN O. L. V. VAN LOURDES

o Christenen en christene volkeren, bestrooit dit
gráf met lauweren en kronen ; brengt aan het
nageslacht over, de namen der helden op wier
wonden de tranen van den Opperherder vloeiden.
(Gravischrift in de kerk van S. Jan van Lateranen, te Rome)

Gedrukt te Brugge
bij
J. HOUDMONT-CARBONEZ
Filips de Goede laan, 4.

Verkrijgbaar te Leuven
bij
V. VAN LAER
Minderbroederstraat, 10.

Digitale versie 2021

Kamiel Mertens, red.

Studium Generale vzw

W. Van der

DE LAATSTE KRUISRIDDEERS

Geschiedenis der Pauselijke Zouaven

door

ARMAND VAN VEERDEGEM

DER BROEDERS VAN O. L. V. VAN LOURDES.

o Christenen en christene volkeren, bestrooit dit graf met lauweren en kronen; brengt aan het nageslacht over, de namen der helden op wier wonden de tranen van den Opperherder vloeiden
(Grafscrift in de kerk van S. Jan van Lateranen, te Rome)

Gedrukt te Brugge
bij
J. HOUDMONT-CARBONEZ
Filips de Goede laan, 4

Verkrijgbaar te Leuven
bij
V. VAN LAER
Minderbroederstraat, 10.

Wie was Armand Van Veerdegem?

Lectuurrepertorium editie 1954 leert ons hetgeen volgt:

Van Veerdegem Armand Fr. Jul. schreef ook onder het pseudoniem F.A.H. Tres, geboren te Sint-Gillis op 25.02.1885, overleden te Oudergem op 20.03.1943. Onderwijzer, sinds 1918 secretaris-bibliothecaris van de Algemene toneelboekerij te Brussel. Scheef een historisch verhaal, gedichten en vulgarisatiewerkjes over natuurwetenschappen. zie ook H. De Roover en F.A.H. Tres.

Lijst met zijn werken:

Govaert, de witte ridder
De laatste kruisridders, Geschiedenis der pauselijke zouaven
Langs stille paden
Rond de avondlamp
De telefoon of verrespreker

Tres, F.A.H. staat voor het schrijverscollectief Van Veerdegem, de Roover en Bertijn. Onder die naam verscheen het wetenschappelijk vulgarisatiewerkje "Bliksem en donder"

Mijn persoonlijke evaluatie van het boek De laatste kruisridders:

Het is Davidsfondsboek nr 190, dus uit de beginjaren van die culturele strijdvereniging. Zoals zovele andere DF-titels werd het gedrukt door Houdmont-Carbonez te Brugge. Het verscheen in 1914 en is nogal armoedig als publicatie: een goedkope, grauwe cover en papier en foto's die nauwelijks te ontcijferen zijn. Maar het is wel overvloedig geïllustreerd met 36 foto's en heeft verschillende indexen: een lijst van geraadpleegde werken, een naamlijst van vermelde personen en een lijst met de illustraties. En dat was anno 1914 lang niet altijd het geval. Als eerste kennismaking met de tragische geschiedenis van de pauselijke zouaven best een aanrader.

K.M.

Inhoudstafel

Opdracht	7
Ter Inleiding	9
I. Begin der moeilijkheden. — Het Pauselijk vrijwilligersleger	17
II. La Moricière te Rome. — Inrichting van het leger	36
III. Eerste vijandelijkheden	51
IV. De heldenstrijd van Castelfidardo.	64
V. Beleg van Ancona.	82
VI. Het koninkrijk Italië. — De Pauselijke Zoua- ven	100
VII. Giuseppe Garibaldi. — Strijd tegen de roo- vers. — Hernemen der moeilijkheden.	114
VIII. Cholera van Albano. — In strijd met de Roodhemden: Acquapendente, Bagnorea, Valentano, Subiaco	131
IX. Roemrijke strijd. — Monte Libretti	156
X. Nieuwe heldendaden te Farnese. — Onlus- ten te Rome.	178
XI. Laatste gevechten vóór Mentana. — Viterbo. — Frosinone. — Monte Rotondo.	198
XII. De lauweren van Mentana	212
XIII. Na den Zegepraal.	233
XIV. Nieuwe moeilijkheden. — Inval der Italiaan- sche legerbenden	248
XV. De «gruwel der verwoesting» in de Eeuwige Stad	297
XVI. De Gevangene van het Vatikaan.	288
Geraadpleegde werken.	303
Naamregister	305
Bladwijzer der platen	317
Inhoudstafel.	319

N° 190

Ter Inleiding.

Op een zekeren dag kwamen de Deugd en de Ondeugd heel toevallig samen aan de poort der onderwereld. Zij waren beide op weg naar de aarde, beide met het zelfde doel : de harten der menschen te winnen.

De Deugd was bevallig en schoon, een slanke maagd, met den blos der gezondheid op ieder wang, den straal van 't geluk in ieder der zedig-neergeslagen oogen. Hagelwit was haar gewaad, maar eenvoudig zonder eenig tooisel. Heerlijk was ze, maar ernstig en statig.

De Ondeugd trippelde op dansmaat lustig over de baan. Zij had zich met groote zorg gepoederd en geblanket ; in heur zwarte haren fonkelde een diadeem van valsche steenen ; een rijk-brokaten mantel hing losjes op de schouders ; gansch was ze opgesierd met goud- en juweelnamaaksel dat blonk alsof het echt was.

Toen de Ondeugd daar zoo onverwachts vóór haar vijandin stond, bliksemde eerst een straal van woede uit haar zwarte, diepliggende oogen. Toen grijnslachte zij van leedvermaak ; ze vond de gelegenheid tot spotten te schoon om ze te laten voorbijgaan :

« Wel ! riep ze uit, is 't aldus dat ge meent de wereld te veroveren ? Met zulk een schamele dracht !... Meent ge waarlijk de harten der menschen te winnen door zulk een armoedig uiterlijk ? Ha !

— « Ik ben getooid met de Waarheid en het Recht » was het antwoord, « al uw sieraden zijn valsch, al uw pracht is ijdele schijn. Die niet blind is voor ware schoonheid, zal u verstooten en mij volgen ».

Een schaterlach weerklonk, maar toorn sidderde in 't helmen van dien lach,

— « En wat kunt gij uw aanbidders geven ?

— Rust en vrede en innige voldoening.

— Och ! dat kent de wereld niet ! Roem zoekt zij, en eer, en ijdele pracht, en rijkdom ! Kunt gij haar dát beloven ?

— Neen. Wat ik beloof, geef ik ; wat ik niet geven kan, beloof ik niet. Klein schijnen mijn beloften in de oogen der dwazen, maar groot zijn ze in de oogen der wijzen. Uw roem is schande, uw eer is vergankelijk, uw rijkdommen verzwinden weldra als nietige zeepbellen ; wat ik geef blijft onbesmet en onvergankelijk. Gij moogt misschien het grootste deel der menschen in uw kluisters knevelen ; ik zal toch immer het beste deel tot God geleiden ! » En statig en ernstig zette de stille Deugd haren weg voort.

Een poos bleef de Ondeugd knarsetandend staan : ze voelde wel dat 't waar was, wat heur vijandin gezegd had, en ze verzon een middel ter wraak. Daar verwrong een duivelsche grijnslach heur hatelijke wezenstrekken :

« Ha ! huilde zij, ik heb mijn wraak ! Ik zal uw dienaars vervolgen ; ik zal ze gedurig bezwadden met het vuigste slijm der laagste lasteringen ; ik zal ze pijnigen en martelen alom en gedurig. En, zoo ge toch nog zegepraalt, zal ik de dikste sluiers hangen vóór uw overwinningen ; ik zal hun roemrijkste daden maken als rook die spoorloos verdwijnt, over hun grootste werken zal ik het looden kleed der vergetelheid werpen ! »

Dat is maar een fabel, doch, helaas ! ze wordt zoo dikwijls werkelijkheid ! Hoe spoedig geraken zelfs de bewonderenswaardigste gebeurtenissen vergeten en in den doofpot, wanneer zij maar strekken tot voordeel van den christen godsdienst ! Een treurig en tevens treffend voorbeeld vinden wij in den heldhaftigen reuzenstrijd der Pauselijke Zouaven.

Nauwelijks een halve eeuw is over hun roemrijke

wapenfeiten voorbij gegaan ; en wie, onder den gewonen man, wie kent ze nog, die feiten ?

Ja, men weet nog eenigszins— ik geloof zelfs dat vele jongeren ook dit niet meer weten — ja, de ouderen weten nog dat de Zouaven soldaten waren van den Paus ; de best-ingelichte hebben nog wel ooit iets gehoord over Castelfidardo en Mentana. Doch daarbij beperkt zich ook gewoonlijk hun kennis ; verders weten ze niets meer, niets ! Men leert in onze scholen de namen van Grieksche en Romeinsche en andere helden ; onze jongens moeten die namen in hun geheugen steken ; ze moeten daar voorbeelden van moed en doodsverachting gaan uithalen. Maar van een de la Moricière, een Pimodan, een Charette, een Moeller, een Guillemin, een d'Alcantara, een Pietje Jong, daarvan hooren ze nooit een woord. Ze hebben niet een flauw gedacht van den reuzenstrijd dier helden, dier ware helden, waarvan de dichter zingt :

Zij vielen in des levens morgen
Toen alles licht was voor hun oog,
Toen nog de looden last der zorgen
De fiere leest niet nederboog...
Zij vielen, dat onze eeuw mocht weten
Dat nog de Christus niet vergeten,
Dat nog Zijn grootheid wordt herkend ;
Zij vielen — maar als martelaren :
De nederlaag dier heldenscharen
Is hunner zege monument !

(Schaepman).

O zoo zielesnijdend droevig is het, wanneer men, met die ondankbare vergetelheid in het hoofd, den hartroerenden brief leest door Mgr Dupanloup, bisschop van Orleans, geschreven aan de moeder van een gesneuvelden Zouaaf :

« Uw zoon is gesneuveld, al strijdende voor het opperhoofd der Kerk. Wat moet gij bedroefd zijn ! Maar ook, wat moet gij fier zijn !

Gij zult, helaas ! voor uw oogen hebben de beeltenis van dat arme kind, dat ik samen met u heb gezegend, toen het zoo blijmoedig vertrok. Gij zult hem zien, getroffen door een kogel, neervallende met het wapen in de hand ; gij zult hem hooren, terwijl zijn bloed met zijn leven ontsnapte, uw naam vermengende met de namen van Jesus en Maria ; gij zult hem zien stervende ginder ver, verre van de armen zijner moeder. Ja, maar hij is gevallen in de armen eener andere moeder, de H. Kerk, na haar tot de dood toe verdedigd te hebben. Hij is gevallen in den dienst van den opvolger van den Prins der Apostelen, die de sleutels van het hemelsch koninkrijk in handen heeft.

Hij zou nog hebben kunnen leven.... Zijn dood is voorbarig, doch zij is roemrijk, voorbeeldig en heilig. Wees bedroefd, doch wees fier !

...Hij heeft niet alle dagen het geluk gehad te strijden ; doch, en dit is een opoffering die nog verdienstelijker is: alle dagen heeft hij wapenoefeningen verricht, in de dorpen gepatrouilleerd, en de wacht betrokken ; hij heeft... aanvaard een onbekend, afmattend, lastig leven zonder andere toekomst dan de hoop met zijn bloed eenmaal te besproeien de booze handen welke Christus' schouder kwam drukken....

Met welken luister heeft ons klein leger de ster der eer doen stralen boven het kruis !

Mevrouw, uw kind en zijn heldhaftige wapenmakers, hebben niet alleen de avontuurloopers van Garibaldi overwonnen ;... zij hebben niet alleen de treurige helden (?) van Asinalonga overwonnen, maar ook de spotters en de beleedigers. Zij hebben de valsche en afschuwelijke vrijheidsmannen overwonnen, die met de verdragen den spot drijven en de grenzen schenden. Zij hebben de dubbelzinnige en verachtelijke diplomaten overwonnen, die overeenkomsten teekenen en ze dan

met de grootste, de ongekenste schijnheiligheid onder de voeten treden. Zij hebben de ondankbare Italianen overwonnen, die de Kerk vervolgen aan welke ze alles verschuldigd waren ; die, gelijk Nero, den schoot hunner moeder durven slaan....

Zij hebben in de straten der groote steden de dagblad-schrijvers, op de wandelplaatsen de luiaards, in de politieke kringen de besluiteloozen overwonnen : de eersten hebben zij gedwongen tot eerbied, de tweeden hebben zij afgunstig gemaakt, de laatsten hebben ze aangespoord tot daadzaamheid.

Roem aan dit handvol soldaten en aan hen... die gesneuveld zijn ! Wat er ook gebeure, zij zijn de eer van onzen tijd, van de H. Kerk, van hun geslacht ! »

Mochten wij, katholieken, het stof der vergetelheid laten liggen op zulke helden ? Mochten wij deel hebben, al was het maar onrechtstreeks, aan zulke snoode en laffe ondankbaarheid ? Mochten wij, Belgen, meer en meer uit het geheugen laten slijten, de vele voorbeelden van moed en zelfopoffering, van deugd en christen geloof, door onze landgenooten in dien roemvollen strijd gegeven ?

Neen ! dit mocht niet, dit kon niet ! O, dikwijls, bij het schrijven der volgende bladzijden, dikwijls heeft ons hart getrild van aandoening, onze pen gebeefd van bewonderenden eerbied ! Dikwijls hebben we 't betreurd niet den machtigen greep te hebben van een Rubens of een Tolstoï, om levensgetrouw en bezielend af te malen wat onze geest zag !

Geen pogingen, geen opzoekingen, geen studie hebben we ontzien om van ons werk te maken een streng-geschiedkundig werk en toch een aantrekkelijk en boeiend verhaal.

Zoo ge u niet medegerukt voelt van bewondering, zoo uw hart niet soms jagend klopt van geestdrift en liefde tot die edelmoedige strijders, o wijt het niet aan hen toe :

wijft het alleen aan den schrijver. Maar, zoo de schrijver er in slaagt die bewondering, die liefde in u op te wekken en aldus uw genegenheid voor den Paus-Koning en uw getrouwheid aan de H. Kerk te versterken, weet dan ook dat ge hem daardoor de zoetste belooning schenkt en de grootste eer die hij kan hopen of wenschen !

Nu nog een paar regels ter verantwoording.

Het werk is geput uit de betrouwbaarste bronnen. Weinig hebben we ons gesteund op mondelinge mededeelingen van oud-Zouaven ; van de meeste feiten hebben wij, naast de Roomsche bronnen, ook Italiaansche geraadpleegd. Ons eerste plan was elk aangehaald feit te staven door, in voetnota's, de bronnen op te geven. Men heeft ons echter doen opmerken dat dit het lezen onaangenaam maakt en daarbij volstrekt niet noodig was, aangezien het werk bedoeld werd vooral als *leesboek*. Daarom meenden we te voldoen met, op 't einde van onze geschiedenis, de lijst mede te deelen der *voornaamste* geraadpleegde werken en schriften.

Ook over den gekozen titel een woordje. Het zijn de woorden zelf der eerste proclamatie van generaal de la Moricière, die er ons aan hielpen : « De Omwenteling bedreigt Europa, zooals in vroeger eeuwen het Islamismus dit deed ; en, nu gelijk vroeger, is de zaak van het Pausdom ook de zaak der beschaving en der vrijheid van gansch de wereld ». En terecht sprak de generaal aldus ; terecht noemden wij « laatste Kruisridders » hen die zoo heldhaftig en edelmoedig ten strijde trokken voor het geloof en de vrijheid der Kerk !

Evenals de ridders der Middeleeuwen verlieten zij hun haardsteden en vaderland om te gaan strijden tegen de vijanden van het christendom ; evenals de ridders der Middeleeuwen offerden velen onder hen goed en bloed op, ja eer en roem zelf, voor Christus en zijn Kerk ! Nog grooter waren ze ; want de ridders der Middeleeuwen

togen ter kruisvaart vergezeld door den lof en de bewondering der menigte; zij, ze trokken op bespot en gehoond door zoovele lafaards, onbegrepen dikwijls zelf door hun bloedverwanten, vervolgd en tegengewerkt door de vijanden van het geloof.

« *Niet tusschenkomen!* » hiet de leus der diplomaten,
En 't woord der Kanselliers: « *'t Geweld betijen laten!* »
Maar 't christen volkrendom, benepen en benard,
Vond uiting voor 't gevoel van 't verontwaardigd hart;
En iedere penning in Sint-Pieters bus gesmeten,
Is de uitspraak van een ziel ter vierschaar neergezeten,
Die de overweldiging als heiligschennis vloekt.

Het edel regiment der Pauzelijke Zwaven,
Uit al de natiën der wereld afgelost,
Stond als de liefdewacht rond Petrus' Stoel op post.
't Heeft in zijn puurste bloed verzetting aangeteekend;
In 't bloed der martelaars, op ieder slagveld lekend;
In 't bloed van Pimodan en van Alcantara,
In 't bloed van menig held die viel voor Mentana,
In 't bloed van Pietje Jong, in 't bloed van 't handvol helden,
Die, één slechts tegen tien, de dood in 't aanschijn snelden;
Die, op het zegespoor van hun doorschoten vaan
De regenbuien zijn der kogels doorgegaan,
Tot dat hun laatste bloed, bij Pius' poort van Roomen,
Als een getuigenis van hun verzet kwam stroomen....

(L. de Koninck.)

